

125 éve született Pávai-Vajna Ferenc, a „hévizek atyja”¹

„A lelkes eljár ősei sirlakához,
S régi fénynél gyűjt új szövétneket!”
(Garay János: Árpádok)

Pávai-Vajna Ferenc arcképe 1955-ből

Már a kollégiumban „az iskola természettudósának” tartották, mert közleményei jelentek meg az országos folyóiratokban. 1906-ban érettségizett.

Egyetemi tanulmányait Budapesten kezdte meg geológiai és geográfiai szakterületen, azonban fél év után egyre inkább a néprajz és az ornitológia kezdte érdekelni. A Néprajzi Múzeumban még fényképezőgépet is kapott megfigyeléseinek rögzítésére. Több néprajzi témájú cikket írt, amelyek az Ethnographiában és a Néprajzi Értesítőben jelentek meg. Majd egyre többet foglalkozott az ornitológiával. Megismerkedett a „madarak atyjával”, Herman Ottóval is. Telt-múlt az idő, már harmadéves, amikor nyáron geológiából terepgyakorlatra mentek a Visegrádi-hegységbe. Elkísérte őket dr. Koch Antal egyetemi tanár is. „A véletlen úgy hozta, hogy ebédidőben a geológus professzor és Pávai közel kerültek egymáshoz, aki felvilágosította, hogy felejtsd el az ornitológiát, mert Herman Ottó soha nem fog alkalmazni egy Pávait. Indoklásul elmesélte, hogy közeli rokona Pávai-Vajna Elek geológus és Herman Ottó halálos ellenségek voltak még Kolozsvárott. Ez a beszélgetés ráta fel Pávai-Vajna Ferencet és így győzött »Koch papa« a sokféle természettudományi érdeklődés fölött.”² Így kreált geológust Pávai-Vajna Ferencből Koch Antal Magyarország javára, aki 1910 nyarán geológiából sikeresen megvédte doktori disszertációját és geológus lett!³

Koch Antal segítette elhelyezkedni Pávainak a Magyar Állami Földtani Intézetben, ahol napidíjas lett, de ajánlások alapján 1911-ben Böch Hugó meghívta Selmechányára, az Akadémiára tanársegédjének. Itt találkozott Papp Simon geológussal, aki Kolozsvárott végezte az egyetemet és ő is geológiából doktorált. Akkor még nem gondolták, hogy ez a döntésük egy életre meghatározza geológusi pályafutásukat és mindkettejük életét. Böch Hugó irányításával hozzákezdtek a kor kihívásához: „földigázt” és

¹ Nagy László János: A „HÉVIZEK ATYJA”. Fábán Nyomdaipari Bt. Debrecen, 2010.

² Nagy László János: Csillagok gyermekei vagyunk. Piremon Kiadó, Debrecen, 1991.

³ Pávai-Vajna Ferenc: Hogyan csinált belőlem Koch Antal geológust? Földtani Értesítő VIII. 1. sz. 27–31.

„földiolaját” kerestek Erdélyben Kissármáson, majd áttették kutatómunkájukat Nyitra megyébe. Egbel környékén tártak fel termelésre alkalmas mennyiségben földgázt és kőolajat. Ezt követően a lelkes kutatókat áthelyezték a mai Horvátország területére, ott kerestek közösen olyan boltozatokat, amelyekben felhalmozódhatott földgáz és kőolaj. Elméleti kutatásaikat Bujovica térségében siker koronázta.

Közben kitört az első világháború, mindkettejüket besorozták, de a megszállott geológusokat csak a terepmunka foglalkoztatta. Trianon után Magyarország számára elveszett minden addig feltárt szénhidrogén lelőhely és a két geológus útja is elvált. Papp Simon külföldre ment és bejárta Európát, Amerikát, Dél-kelet Ázsiát, számtalan helyen tárt fel kőolajat és földgázt. Azt mondták róla, hogy ahova ő rámutat és lefűrnak, ott biztosan találnak kőolajat.

Pávai-Vajna Ferenc itthon maradt és sajátos kutatómódszerével hozzákezdett az Alföld feltáráshoz a Pénzügyminisztérium bányatanácsosaként. Felkérésre jelölte ki a Hajdúszoboszlói I. sz. kutat, amely 1926. október 26-án 1091 méter mélységből 73 fokos és percenként 1600 liter termálvizet adott. Ez a termálvíz emelte Hajdúszoboszlót európai hírű fürdőhellyé. A csodaforrás megtalálása után Karcag, Szolnok, Szeged, Nyíregyháza és Debrecen városa is jelentkezett, hogy nekik is kellene a szoboszlóihoz hasonló csodaforrás. Pávai végig kutatta a területeket, és minden kijelölt kút meghozta a várt eredményt! A karcagi fűrés környékén önállóan település jött létre a termálvíznek köszönhetően, amelyet ma Berekfürdőnek neveznek. Ez az 1920 és 1930 közötti időszak Pávai legsikeresebb korszaka.

Közben Lillafüreden épül a Palotaszálló (1927–1930) és 1926-ban Pávait kéri fel, hogy vizsgálja meg, van-e a Szinva völgyben melegvíz? Elvállalja a feladatot és 1927. május 5-én Mazalán Pál bányamérnök irányításával elkezdik a melegvíz kutatást. Hagyományos üve fűrő berendezéssel próbálják a kemény mészkövet átfűrní, de három év alatt sem tudnak 736 méternél mélyebbre jutni. Közben ellátogat Görömböly-Tapolcára a Tavi fürdőhöz. A fürdőház mögötti hegyoldalon barlangokat talál, amelyekben szintén melegvíz van. Azt javasolja, hogy *„A tapolcai barlangok nem csak az országban, de egész Európában unikumszámba mennek. Hasonló hőforrások barlangokról egyáltalán nem tudok. Az egész feltárása csak néhány száz pengőbe kerülhet, és Tapolca beláthatatlan tudományos és gyakorlati jelentőségre lehet szert a barlangok feltárása és bekapcsolás által”*⁴ Javaslatát csak harminc évvel később, 1958-ban a miskolcikai valósították meg, miután 1949-ben Tapolcát Miskolcra csatolták. Az európai hírű Miskolc-Tapolcai Barlangfürdő méltán lehet büszke Pávai-Vajna Ferenc ötletére, amely ma Miskolc leglátogatottabb idegenforgalmi mezejének.

Sajnos a külső körülmények sem segítették Pávait a lillafüredi kutatófűrés mélyítésében. 1929-ben bekövetkező gazdasági világválság idején hatalmas sajtóhadjárat indult a lillafüredi fűrés és Pávai-Vajna Ferenc ellen. Mindenki nyilatkozott kutatófűrés kapcsán, még a miniszterelnök is. Perek sorozata indult. Az ellenzék vezéralakja az a Cholnoky Jenő professzor volt, aki annak idején nem engedélyezte megjelentetni a Nagy Pietroszról szóló földrajzi felfedezését. Megszólalt a geológus szakma is. Báró Nopcsa Ferenc, a Magyar Állami Földtani Intézet igazgatója nem bocsátja meg Pávainak, hogy nem a Földtani Intézet dolgozója, hanem a Pénzügyminisztériumból hajtott végre az alföldi sikeres fűrésokat, ezért is ellenzi a Lillafüredi fűrés. A vita azzal zárult, hogy Nopcsa visszaadta a Magyarhoni Földtani Társulati igazolványát, majd Bécsbe utazott, ahol öngyilkos lett. A világgazdasági válságba belebukott a kormány, a lillafüredi fűrés leállították. Pávai továbbra is hitt abban, hogy 1300 méter körül meglesz a melegvíz, de pénz hiányában a fűrés nem folytathatta. 1930. március végén leszerelték a fűrésberendezést, és azóta sem tudják, hogy igaza lett volna-e Pávainak vagy sem?

A lillafüredi kudarc miatt háttérbe szorítják, átkerül a Földtani Intézetbe, de arra vigyáznak, hogy terepi munkát ne kapjon. Szakmailag félnek tőle a geológus kollégák. 58 éves, amikor 1944. február 1-vel nyugdíjazták. Az új rendszer kuláknak minősíti és mindenét elveszti. 1949-ben reaktivizálják, Mázára küldik terepi munkára. Folytatja nagy álmát: a geotermikus energia hasznosítását. Az alföldi artézi-kutak elfolyó melegvizét kertészeti munkáknál (üvegházakat lehetne vele fűteni) kellene felhasználni – indítványozza. Egyre jobban kiszorul a lehetőségekből, a mázai remetességét nem tudja feloldani. Kitörési kísérleteit sora megtorpedózzák. Utolsó éveit teljesen magára hagyottan éli le. 1964. január 12-én 77 éves korában Szekszárdon, a kórházban halt meg, két nappal halála után Mázán el is temették.

Pávai-Vajna Annát – rokonát, akivel a nélkülözés és a nyomor zárta össze – 48 éves korában vette feleségül. Felesége a temetés idején már nagybeteg volt. Távoli rokonai Szolnokra vitték és kezdeményezték, hogy Pávai-Vajna Ferencet exhumálják. Szolnok nem felejtette el, hogy a termálvizet Pávai-Vajnáknak köszönheti, így felesége kérésére még 1964 októberében újratemetették Szolnokon. 17 évig nyugodott a szolnoki temetőben, amikor Hajdúszoboszló városa követelte magának a nagy geológus

⁴ Magyar Hírlap 1928. augusztus 31. (Révész Jenő írása)

gust. 1981. október 26-án, a város napján feleségével együtt harmadszor is eltemették Pávai-Vajna Ferencet most már Hajdúszoboszlón.

Két miskolci civil szervezet: a Diósgyőrért Közhasznú Alapítvány és a Vasasztal Társaság kezdeményezte, hogy Lillafüreden, élete legnagyobb kudarcának a helyszínén az egykori kutatófúrás közelében állítsanak fel Pávai-Vajna Ferenc emlékére egy „Jelfát”, amely hirdeti majd, hogy kinek köszönheti Miskolc városa a Tapolcai Barlangfürdőt. A Palotaszállótól vezetõ utat pedig nevezzék el Pávai-Vajna sétánynak. A Lillafüreden kialakított *Pávai-Vajna Ferenc Emlékhely* 2008-ban készült, amelyet minden évben megkoszorúznak a Palotaszállóban tartandó Geológus Tudományos Konferenciára érkező geológusok, a városok és országos intézmények vezetői. A Magyarhoni Földtani Társulat és a Magyar Állami Földtani Intézet a 2011-es esztendõt Pávai-Vajna Ferenc évének nyilvánította. A programsorozatát a fõvédnökséget Fazekas Sándor vidékfejlesztési miniszter vállalta.

Utólag elmondhatjuk, hogy Pávai-Vajna Ferenc tevékenységével „átrajzolta Magyarország térképét”, az általa feltárt geotermikus energiával mûködtetett gyógyfürdõkben évente több millió ember keres felüdülést és gyógyulást. Az utókor végre elismeri zsenialitását, és megadja azt a végtiszteességet, amit életében nem kapott meg. Nélküle sokkal szegényebbek lennénk!

A Pávai-Vajna Ferenc Emlékhely jelfája Lillafüreden

F. Tóth Géza

„Európai a sors és európai a feladat”

Gondolatok gróf Teleki Pál halálának 70 évfordulóján

„A nemzetiség magas céljáról a becsületes ember csak a halálban mondhat le: itt lélek kényszerítés alá nem jöhet, hogy önmagát megtagadja” – írta gróf Széchenyi István, a legnagyobb magyar, aki épp oly aggodalmas szeretettel vigyázta nemzetünk sorsának alakulását, s oly nagy felelősségtudattal vállalta annak közösségét, mint gróf Teleki Pál tette a maga idejében.

A sors két külön történelmi korszakba állította őket, de oly feladatokkal, amelyek maximuma mindkettejük életében az a rendületlen hit, hogy nemzetünk el nem évülhető erkölcsi értékek örök hordozójának kell maradnia, s erről mi magyarok soha le nem mondhatunk. Ez ugyanis megmaradásunk legfőbb záloga.

Alkotó, felelős eszme – alkotó, felelős hivatás, szélesebb körű, s minél önzetlenebb együttműködés, több igazság, s több szeretet a magyar nép és a magyar föld iránt, ezen erkölcsi, szellemi útjelzők azok, amelyek e két tragikus sorsú magyar tudós és közéleti ember gondolkodását, munkásságát meghatározták.

S most, amikor Teleki Pál önként vállalt halálának 70. évfordulóján reá emlékezünk, elsősorban arra a hitére kell felfigyelnünk, amely egész alkotó életének cselekvő vezérfonala volt: a magyarságnak küldetése van Európában, különös tekintettel a Kárpát-medencében. Ő maga a magyarság közép-európai feladatának az általa megjelölt útjáról soha le nem tért, bárhogya is alakult azon időben a magyar történelem legkegyetlenebb megpróbáltatásokkal és veszteségekkel telt időszaka, mely valójában még ma is tart.